

KAUZA BALKÓN

„Romeo: Kdo nepocítil ran se jizvám směje.
(Julie objeví se na balkóně nad ním.)
Však tiše, co to svítá nade mnou?“

William Shakespeare, *Romeo a Julie*

„V nezapomenutelné, vzrušené atmosféře, z balkónu Kinského paláce, našel (Gottwald) přesné, všem srozumitelné formulace, postihující podstatu, příčiny a smysl vládní krize.“

Marcel Zchoval, *Pane prezidente, podáváme demisi...*

Jak různá je role balkónů ! Vejdou se na ně schůzky milenců i vyhlášení komunistického puče. (Chvilí potěškávám myšlenku, že mnohé se klidně mohly zřítit: Julie by se andělsky plavně snesla Romeovi do náručí a Klema s Noskem ? Ach, příliš krásná představa...).

Balkón, terasa, lodžie, francouzské okno. Když začnu s klienty probírat tyhle termíny, páni obvykle poleví v pozornosti, kterou předtím věnovali třeba topení nebo základům, zato dámám se po tváři rozlije výraz libosti a krajního soustředění: konečně opravdu něco zajímavého. Je nasnadě, že tyhle stavební prvky mají spojeny s očekáváními tuze příjemnými. *Prádelna* či *kuchyně* - to pořád, přes veškeré technické vymoženosti 21. století, zní ženským uším trochu jako *pracovní tábor*, zato *terasa*, ach, to je ovšem něco jiného. Věnujme tedy dnešní povídání právě těmto poslům pohody a *dolce far niente*...

Terasa k nám připutovala z teplých oblastí Evropy či Předního Východu. Původně se tak (kromě vyrovnávacích stupňů v terénu) označovala přístupná rovná střecha domů, krytá kamennými deskami, uloženými v jílu, které v oblasti s nevelkými srážkami postačily odvádět srážkovou vodu mimo stavbu. Na takové terase se běžně žilo, stolovalo i spávalo, ba děly se tu i další zajímavé věci. Bible nám v 2 S 11,2 prozrazuje například: „*Jednou k večeru vstal David z lože a procházel se po střeše královského domu. Tu spatřil ze střechy ženu, která se právě omývala. Byla to žena velmi půvabného vzhledu.*“ (Jmenovala se Batšeba a Davidovi stačilo už jen nechat zabít jejího muže Uriáše a byla jeho: zplodili pak spolu Šalomouna.) I v Novém zákoně je terasa důležitým místem příjemných zázraků, vzpomeňme jen na Petra na terase v Joppe (Sk 10,9-16). Bůhví, zdali bychom si dnes neošklivili vepřové kotlety, tlačenkou a jitrnice jako Židé, nebýt Petrovy polední siesty na této terase.

Dnes stejným slovem označujeme ovšem i místo v sousedství domu na zahradě, které je vydlážděné či jinak zpevněné, někdy i mírně

vyvýšené nad úroveň okolního terénu. Umožní nám v létě vytáhnout stůl, židle, lehátka, gril, houpací síť a další zahradní nábytek a zvětšit tak vnitřní obytný prostor domu o místo „pod otevřeným nebem“. Zdá se mi, že právě tohle je zásadní výhoda bydlení v rodinném domku před bydlením v sebekrásnějším činžovním domě. Domků, které se o tuto možnost svým dispozičním řešením či výškovým odtržením obytného podlaží od terénu zahrady připravují, naštěstí valem ubývá. Vždycky je ovšem třeba terasu správně a uvážlivě situovat nejen vůči domu, ale i vůči světovým stranám. Jih je vítán, ale v létě bývá lepší západ. Neexistuje navíc jediné „správné“ místo pro takovou terasu, jak slunce putuje po obloze, stávají se během dne pobytově příjemnými různá místa zahrady. Ráno snídaňový východní kout, polední jižní terasa se stínící pergolou a podvečerní *tete a tete* na západní straně domu. A v parném červenci či srpnu? Nejlépe může být i v severním přitmí!

Ve dvacátých létech minulého století střešní terasu zásadně rehabilitoval geniální Le Corbusier. Jeho plochostřeché vily i bytové domy se bez ní neobešly, snažice se svým obyvatelům nahradit plochu zahrady, o kterou je vlastně dům připravil. Předpokladem byl ovšem rozvoj stavebních izolačních technologií ještě v 19. století prakticky neznámých. Domy podobného způsobu nás okouzlují dodnes a pro Čechy navíc znamenají i velký kus domácí stavební tradice, spojované s 1. republikou. Na střechách domů se tu a tam objevil dokonce bazén, což je stavebně hodně náročné, avšak uživatelsky jistě krásné. (V SSSR dokonce tamní hrdinové architektury zkoušeli zřizovat na ploché střeše vodní nádrže jako izolace proti středoasijskému vedru. Mělo to tu výhodu, že sice vodu na střeše nemohli vypít potulní velbloudi, svízelné však bylo, že na střeše stejně dlouho nevydržela a prosákla dovnitř, neboť izolace z dromedářích usní netěsnila příliš dlouho...).

S rozvojem měst, jejich růstem do výšky a zahušťováním, se u nás, stejně jako v ostatní Evropě, v 19. století objevuje vlastně nový stavební druh, činžovní dům (první byl, nemýlím-li se, pražský Platýz už v 18. stol.), ve kterém jsou byty naskládány nad sebou v jednotlivých podlažích. Dům vyvrcholuje střecha většinou sedlová, střešní terasa tu je nemyslitelná. Svě velké chvíle zažívá *balkón*. Každý slušnější byt musel mít alespoň jeden, i když se nezdá, že by si česká měšťanská společnost nějak potrpěla na balkónové sedánky. Byl spíše určitým symbolem společenské prestiže a v eklekticistních či secesních fasádách konce 19. století se stává často hlavním motivem dekorativní výzdoby průčelí.

Klasický balkón je definován jako plošina konzolovitě vyložená před líc zdiva, vtipní Francouzi však záhy objevují kouzlo jiného řešení, tzv. *francouzského okna*. Člověk zůstává ve svém obývacím pokoji, jen si dovnitř otevře velké prosklené dveře a opře se o zábradlí v rovině

fasády. Nepřipravuje se tak o intimitu svého bytu a nepotřebuje další sedací nábytek k umístění venku. V roce 1868 maluje Monet jedno ze základních děl moderního umění, obraz *Balkón (Musée du Jeu de paume, Paříž)*. Impresionistická malířka Berthe Morisotová s nádhernými temnými očima mu tady posloužila jako model; trochu kuriózně však nesedí na balkóně, nýbrž právě v otevřeném francouzském okně...

Zatímco tedy u vícepodlažních činžovních domů balkón opodstatnění nepostrádá, u rodinných domků mu je v pětadevadesáti procentech nepřiznávám: je přece takřka vždy možné sedět na zahradě a ta je proti balkónu místem k relaxaci nejen přirozenějším, ale i zcela jasně frekventovanějším. Dokonce se mi sem tam zdá, že na mnohých balkónech neposeděl nikdy nikdo ani pár minut. Malá hloubka pobytové plochy, nepříjemné zábradlí, neskýtající sebemenší intimitu, letním žářem rozpálená dlažba: jeden by si tam nejspíš musel připadat jak příliš snadná kořist pro supy. Takový balkón často jen „zdobí“ fasádu a zdánlivě pomáhá z nesnází bezradnému projektantovi, který se snaží touto ozdobou fasádu takzvaně rozbít. Dlužno říci, že se mu to kouzlem nechtěného velmi často opravdu podaří...

Všímejte si, jak nepatrná část balkónů slouží k venkovní siestě, slunění, stolování, čtení, studiu, lelkování či obhlížení okolí. Myslíte, bláhoví, že tu v našich končinách někdy zahlédnete hezkou dívku v bikinách na lehátku nebo dědoušky při sklence vermutu a partii šachu? Ani ošklivou, kdepak! Žádná šance. Místo dívky se tu nejspíše suší její prádlo, místo dědouška jeho podvlékačky. Zbytek prostoru okupují staré květináče, vysloužilá pračka, vyřazené akvárium, odložený regál, zchátralé koště a spousta dalších omšelých krámů: to je pravý český balkón! Však se dobře dívejme, než si něco podobného zavěsíme na náš nový dům...

„*Co se ti vybaví, když se řekne lodžie?*“, ptám se své kolegyně v ateliéru. „*Průšvih*“, zní okamžitá odpověď (a to ještě necituji, veden vrozeným smyslem pro zdrženlivost, úplně přesně). *Lodžie* totiž, na rozdíl od balkónu, nevystupuje před líc stavby, nýbrž naopak „ukusuje“ něco z její zastavěné plochy. Proteče-li srážková voda skladbou jednotlivých vrstev balkónové plošiny, nic hrozného se nestane, kapky vody smáčejí trávník vedle domu. Stane-li se ale něco podobného u lodžie, babička v přízemí bude vyplavena a nahrazena plísněmi a houbami, které zachvátí strop jejího budoáru. Proto je vždycky při úvahách o lodžii zcela nezbytné počítat se svědomitým a vyzkoušeným návrhem skladby jednotlivých vrstev podlahy lodžie včetně nutné tepelné izolace a kontrolovat snad každý pohyb stavebních dělníků při práci na tomto díle. Vždyť z hlediska problémů s izolací proti vodě je „neurasteničtější“ snad už jen lodžie *střešní*, zapuštěná do šikmé

střechy, která uzavírá jak její vrchní část, tak i boky, a pokračuje často i pod zábradlím. Opravdu hrozivá jímka na pár kubíků vody, selže-li její odvod, když třeba pohozené trepky ucpou odtokovou gulu ! K dovršení zlého, jsme-li zrovna pár dnů mimo domov, může nastalý mráz změnit vodu na led, který vyvalí prosklené dveře do ložnice... Snad bych vám, když tohle píšu, mohl připadat skoro jako nějaký obskurní pojišťovací agent, vyžívající se v líčení všech možných apokalyps? Nuže, něco podobného jsem už opravdu viděl a moc povzbudivý pohled to fakt nebyl, to mi věřte.

Jak tedy má taková skladba podlahy lodžie vypadat a jak nejlépe odvést vodu ze zapuštěné střešní terasy ? Na konstrukci stropu přijde nějaká vrstva pro vytvoření spádu, třeba liaporbeton atd. Pak pojistná hydroizolace a parozábrana současně. Pak tepelná izolace, například 100 mm extrudovaného polystyrenu, řádně přilepeného k podkladu. Tepelnou izolaci posílíme další vrstvou, nejlépe z desek s perem a drážkou s nakaširovanou horní vrstvou modifikovaného pásu. Přes něj křížem přijde další dokonale plošně natavený modifikovaný pás. Na něj se osadí gumové terče, mohou být i výškově rektifikovatelné tak, aby vrchní vrstva z protiskluzové dlažby byla vodorovná. Mezi jednotlivými dlaždicemi zbudou několikamilimetrové spáry, kudy může voda pohodlně protéci na dolní vrstvu z modifikovaného asfaltového pásu. Velkou výhodou tohoto řešení je, že kteroukoli dlaždici můžeme kdykoli pohodlně zvednout a podívat se, co je pod ní nového. Také slunce svým ultrafialovým bičem podkladní vrstvy degradovat nemůže, zůstávají totiž trvale ve tmě. A co s odvodem vody ze střešní terasy ? Chceme-li mít jistotu, tedy žádná gula, ani ta elektricky vyhřívaná. Je-li architektonicky příznivé, aby střecha pokračovala směrem k okapu i pod terasou, je dobré, má-li terasa místo pevného čelního zábradlí jen jednoduché madlo a pod ním neomezenou možnost odtoku vody směrem k lici domu. Tohle řešení si ovšem vyžádá druhý okap, ukrytý na hraně terasy pod přesahem střechy. Všechna jiná řešení riziko svrchu popsané „příhody“ zvyšují.

Považuji balkón či lodžii na rodinném domku za nedorozumění, poněkud slepě sem přenesené z jiného stavebního druhu, činžovního domu. I tak ale pořád doufám, že někdy na něm u nás někoho uvidím dělat něco jiného, než všet košile a pyžama, podprsenky a dětské punčocháče, osušky a slipy. Jen si myslím, že - chceme-li, aby u nás ve vánku letního podvečera něco vlálo - bychom si měli pořídit spíše vlajkový stožár. Česká vlajka je dozajista krásnější než babiččina zástěra. A to ani nemluvím o fangli jamajské nebo japonské...

Ing. arch. Jan Rampich